

Veien ut av fengsel for de dårligst fungerende innsatte

Randi Rosenqvist
randi@rosenqvist.no

Ca 2750 soner dom i fengsel hvert år

- Det er bedre å være rik og frisk enn syk og fattig!
- Undersøkelsen (2006 *) dokumenterer at minst en tredel var bostedsløse rett før straffegjennomføringen ble påbegynt. Dette er i tråd med andre undersøkelser. Vår undersøkelsen gir imidlertid en klar indikasjon på at andelen bostedsløse er høyere. Det er mer sannsynlig at nærmere 40 prosent var bostedsløse rett før fengsling. Gjennomsnittlig botid i boligen respondentene hadde før fengselsoppholdet er tre og et halvt år.

* *Samarbeidsrapport NIBR/Byggforsk/KRUS 2006*

- Boligsituasjonen utvikler seg negativt etter fengsling. Undersøkelsen viser at en tredel mister boligen sin under fengselsoppholdet.
- 14 prosent av de innsatte eier bolig og 23 prosent leier bolig. Gifte og samboende har langt oftere både eid og leid bolig under fengselsoppholdet enn enslige
- To tredeler – 62 prosent – oppgir at de verken eier eller leier bolig.
- *Samarbeidsrapport NIBR/Byggforsk/KRUS 2006*

Innsatte som har sonet løslates fra

- **Høysikkerhetsfengsel** (hvor de ofte har sittet lenge og blitt institusjonalisert)
- **Åpent fengsel** (hvorfra det er veldig fint å ha en bolig man kan ha permisjon i)
- **Overgangsbolig** (hvor man er blitt vant til å klare seg selv og ta ansvar)

- **Forvaring** -- forvaringspopulasjonen er psykisk ekstra sårbare og fremtiden er ekstra usikker.

- De «greie» innsatte løslates kanskje på 2/3 tid, med oppfølging av friomsorgen.
- De vanskelige innsatte løslates først på full tid uten oppfølging
- De forvaringsdømte vet ikke når de blir løslatt

«Kommunen har plikt til å skaffe bolig»

- Innsatte kan trenge
  - En bolig som ikke er i et belastet strøk
  - En bolig de kan klare å betale husleie for
  - Kan også trenge bemannet psykiatribolig eller annen bemannet bolig
- Innsatte kan bli tilbudt
  - Hospitsplass, campingplass
  - Hospitsplass i en annen kommune
  - Nedslitt bolig i et svært belastet strøk
- Dette er ikke bra for noen!

Av 857 domfældte finner man (Cramer 2014):

Utdanning	Menn (%)	Kvinner
Ikke fullført grunnskole	235 (31)	27 (27)
Grunnskole	115 (15)	18 (18)
Videregående skole	168 (22)	28 (28)
Utdanning etter videregående	143 (19)	20 (20)
Høgskole/universitet	94 (13)	9 (9)

Alle som soner sliter

Panikkangst	Oslo 6.1	Sogn & Fjordane 3.1	Fengsel 20.4
Generalisert angst	4.5	2.6	12.6
Spiseforstyrrelse	1.8	0.5	0.3
Tvangslidelse	1.6	0.6	7.9
Bipolar lidelse	1.6	0.2	13.1
Ikke-affektiv psykose	0.4	0.4	3.3

Livstidsprevalens misbruk/avhengighet

ingen misbruk 299 (35 %), dvs misbruk 65 %

	Menn n=755	Kvinner n= 102
Alkoholmisbruk/ avhengighet	218 (28.9)	28 (27.5)
Substansmisbruk/ avhengighet	392 (51.9)	48 (47.7)
Substans- og alkoholmisbruk/ avhengighet	113 (14.9)	15 (14,7)

Mange løslatte har stor gjeld

- Voldsoffererstatning til Statens innkrevingsentral følger deg resten av livet.
- Mange har annen gjeld
- Svært mange har hverken fast jobb eller inntekt

- En god del har ikke «boevne» alene, med rot og utgifter.
- Det er dyrt å være avhnegig av rusmidler.

En utfordring som kunne vært annerledes

- Folk dømt for alvorlig kriminalitet og som er avhengig av kommunal støtte, må tilbake til hjemkommunene, der de er stigmatisert og står i fare for å støte på fornærmede.
- Noen kommuner betaler nyetablering for å slippe den ellers hjemhørende.
- Tenk om man kunne få en lovendring som kunne tillate at personer som kan klare seg selv med litt initial hjelp, får lov til å etablere seg i en annen kommune!

Saksbehandlingen i Kriminalomsorgen tar tid.

- Tenk om den **greie innsatte** fikk vite om han blir løslatte på 2/3 tid i god tid, slik at man kan planlegge i forhold til kommunen.
- (Og innsatte bør ikke løslates på en helligdag eller kveld)..
- **Forvaringsdømte** blir ikke prøveløslatt av retten fordi de ikke har bolig, og de får ikke bolig fordi de ikke har et løslatelsestidspunkt! Og det tar i hvert fall $\frac{3}{4}$ år å få en sak opp i retten igjen, (heldigvis har vi nå hatt en dom hvor tid for prøveløslatelse blir satt et halvt år frem i tid)
- Kommunene burde være villig til å betale for bolig før prøveløslatelse er rettslig avgjort (på den andre siden, mange søke prøveløslatelse der utsikten til dette er svært små)

Er tilvist bolig «frivillig»

- Beggars can't be choosers - Man må ta det man får!
- Men hvordan går det når boligen i seg selv fremmer rus og dysosialitet?
- Bør kommuner med mange problemboliger investere i noe «langt ute på landet» og noen gode boliger, også med bemanning?

«Langt ute på landet»

- Fordel: plager ikke naboer, blir kanskje ikke plaget av naboer heller, lengre avstand til rusomsetning.
- Ulemper: beboer føler seg stigmatisert, det kan bli et «fristed» for heldøgns/helukkes «festing». Beboerne vil ikke være der. Brannrisiko og hærverk.

Gode bemannede boliger

- Ideelt:

Seks-åtte to-roms leiligheter med en klar og tilgjengelig personalbase som er på tilbudssiden.

Spesielt tilpasset beboere med store psykiske utfordringer

Vanskelig (umulig?) å hindre rus og bråk. Boligen har ikke hjemler til å forhindre aktiv rusing ol.

For (vanlige) forvaringsdømte

- Kan prøveløslates til bolig med tvangshjemler bestemt av retten
- Rusforbud (kontroll via friomsorgen)
- Må være i bolig fra for eksempel kl 22 til 05
- Må være i strukturert sysselsetting
- Ved alvorlig brudd på vilkår eller ny kriminalitet, gjeninsetting

Statlig finansiert prøveløslatelse

- For psykisk utviklingshemmede eller forvaringsdømte som har omtrent tilsvarende dårlig fungering.
- Saksbehandling: forvaringsfengsel til lokal Region til Region Nord til kommunen.
- Kan etablere botiltak med opp til 3:1 oppfølging. Staten betaler! Strengt vilkår (lås på vindu og dør, aldri ut alene osv)
- Mange kommuner finner ikke å make dette, setter ut på anbud.
- Anbudsvinner leverer ikke alltid etter avtalen, og kontrollen med tiltaket er heller mangelfull.

Allerede finnes det en del slike private omsorgsboliger drevet av ulike firmaer

- Boliger for forvaringsdømte – med domstolbestemt tvang.
- «Bemannet psykiatribolig» – med tvang, men uten lovlige hjemler. Heller ikke DTPHV hjemler tvang i bolig.
- Av og til 2-3 beboere, av og til enetiltak.
- Meget varierende kvalitet.

- Kommunen har kontrollmyndighet, men hva skal de kontrollere? Og hva skal de gjøre hvis det går dårlig?

Hadde det vært bedre med «**sikkerhetshjem**», omsorg og kontroll **administrert av spesialisthelsetjenesten(?)**

- **Varig** bolig til personer som av psykiske årsaker ikke kan ta vare på seg selv, sitt liv eller sitt forhold til omverdenen.
- Noe omsorg er så krevende at det kreves spesialisthelsetjenestens kompetanse, kommunene kan som regel ikke oppfylle «sørge for ansvaret» for slik person.
- Personelt må være knyttet opp til et større fagmiljø
- Det må finnes tvangshjemler og Kontrollkommisjon

Vi har tre hovedgrupper som kunne bo der

- Psykisk utviklingshemmede med et større omsorgsbehov og behov for grensesetting enn i vanlige kommunale tiltak.
- Personer som er dømt til tvungent psykisk helsevern, men som ikke har noe ytterligere bedringspotensiale i sykehus, men trenger varig omsorg og kontroll.
- Forvaringsdømte, tilregnelige personer som aldri kan klare seg selv.
- Etter min mening: «Sikkerhetshjem» med 6-8 leiligheter og fellesrom, varig bosetting, låst dør, nok personale til aktiviteter, tilstrekkelig veiledning for personalet, tilstrekkelig tilsyn/kontroll/rettssikkerhet.
- **Ny særreaksjon: Dom til tvungen bosetting?**

Det eneste som i dag gjelder er økonomien

- Kan det bli billigere å etablere «sikkerhetshjem»?
- Statlig finansiert prøveløslatelse kostet i 2017 mellom 2.6 og 7.3 mill
- Et års opphold på regional sikkerhetsavdeling kostet i 2017 ca 7.5 mill
- Et års opphold på sikkerhetsavdeling lavere nivå kostet i 2017 ca 5.1 mill
- Et års opphold i «private bolig-institusjoner» kan koste mer enn 10 millioner, og er ofte av usikker kvalitet.
- Kunne vi klare å gi disse sære menneskene bedre livskvalitet til en noe lavere pris? Og utvikle kompetansen i spesialisthelsetjenesten? Eller risikerer vi da å bli grovt underfinansiert?